

УДК 340

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.1.14>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Лисенко І.В.,

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри права
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
ORCID: 0000-0003-3392-6056*

Кузьменко О.В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри права
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
ORCID: 0000-0001-8870-3285*

Гаряєва Г.М.,

*доцентка кафедри права
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
ORCID: 0000-0002-4061-1987*

Лисенко І.В., Кузьменко О.В., Гаряєва Г.М. Актуальні питання використання технології штучного інтелекту в юридичній діяльності.

У статті з'ясовано теоретичні і практичні аспекти використання штучного інтелекту у правотворчій і правозастосовній юридичній діяльності, встановлено стан правового регулювання застосування штучного інтелекту, проаналізовано використання штучного інтелекту в сфері правотворчості і ухвалення нормативно-правових актів, з'ясовано проблеми використання штучного інтелекту в сфері правозастосування і здійснення правосуддя. Питання застосування штучного інтелекту є досить контраверсійним, оскільки існують як ряд аргументів «за», так і «проти». Причому практика демонструє нам теж своєрідний дуалізм, ми маємо як цілком успішні кейси, так й випадки, коли застосування штучного інтелекту заперечується. Щодо правового регулювання штучного інтелекту, то в Україні воно носить дуже обмежений характер. З 1 січня 2023 року діє Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-І (режим *suí generis* для захисту неоригінальних творів). Натомість в ЄС 13 березня 2024 року був прийнятий Регламент Європейського Союзу про штучний інтелект (EU AIA). Такого роду єдиний документ, вважаємо, має з'явитися і в Україні (адже поки що вона, на жаль, не є членом ЄС і згаданий Регламент на неї не розповсюджується). Поки що ж важливим видається врегулювання використання штучного інтелекту в академічній сфері, для чого може бути використаний, як варіант, законопроект «Про академічну доброчесність» № 10392 від 08.01.2024. Щодо застосування штучного інтелекту в сфері правотворчості, то слід зауважити, що він швидше за все може бути використаний для аналітичної діяльності у сфері правотворчого процесу, тобто для аналізу прогалин у праві, встановлення перспектив правового регулювання, оптимізації певних технічних процесів, уніфікації термінології і підходів, уникнення колізій і протиміни. З одного боку, це насправді буде значним поштовхом, який не буде або майже не буде викликати сумнівів щодо легітимності. З іншого ж боку, питання якості і можливості проведення такої роботи із мінімальним залученням людини ми би поки що залишили відкритим, оскільки довіра до результату поки що не є беззаперечною

і потребує професійної оцінки і контролю з боку людини. Написання ж усього закону чи якогось іншого нормативно-правового акта повністю із застосуванням штучного інтелекту ставить питання якості такого тексту, а також демократичної легітимності. Щодо використання штучного інтелекту у правозастосуванні, то його використання більше має стосуватися пошуку інформації, формування алгоритмів оцінки ефективності правосуддя тощо. Як для самих суддів, так і для сторін у судовому процесі, передусім адвокатів, на перший план мають виходити етичні питання і їх професіоналізм, які штучний інтелект може лише доповнити, а не замінити.

Ключові слова: штучний інтелект; правотворчість; правозастосування; правосуддя; юридична діяльність; академічна доброчесність; авторські і суміжні права; інтелектуальна власність; демократія; конституція; неповага до суду; Європейський Союз.

Lysenko I.V., Kuzmenko O.V., Gariaieva G.M. Current issues of using artificial intelligence technology in legal activities.

The article clarifies the theoretical and practical aspects of the use of artificial intelligence in law-making and law-enforcement legal activities, establishes the state of legal regulation of the use of artificial intelligence, analyzes the use of artificial intelligence in the field of law-making and adoption of regulatory legal acts, and identifies the problems of using artificial intelligence in the field of law-enforcement and administration of justice. The issue of the use of artificial intelligence is quite controversial, since there are a number of arguments for and against. Moreover, practice also demonstrates to us a kind of dualism, we have both quite successful cases and cases when the use of artificial intelligence is denied. As for the legal regulation of artificial intelligence, in Ukraine it is very limited. Since January 1, 2023, the Law of Ukraine “On Copyright and Related Rights” dated December 1, 2022 No. 2811-I (sui generis regime for the protection of non-original works) has been in force. Instead, the EU adopted the European Union Regulation on Artificial Intelligence (EU AIA) on March 13, 2024. In our opinion, such a single document should also appear in Ukraine (since, unfortunately, Ukraine is not yet a member of the EU and the aforementioned Regulation does not apply to it). For now, it seems important to regulate the use of artificial intelligence in the academic sphere, for which the draft law “On Academic Integrity” No. 10392 of 08.01.2024 can be used as an option. As for the use of artificial intelligence in the field of lawmaking, artificial intelligence can most likely be used for analytical activities in the field of the lawmaking process, that is, for analyzing gaps, establishing prospects for legal regulation, optimizing certain technical processes, unifying terminology and approaches, and avoiding conflicts and gaps. On the one hand, this will actually be a significant boost that will not raise doubts (or will raise minimal ones) about legitimacy. On the other hand, we would leave the issue of quality and the possibility of conducting such work with minimal human involvement open for now, since trust in the result is not yet unquestionable and requires professional human assessment and control. Writing an entire law or some other regulatory act entirely with the use of artificial intelligence raises questions about the quality of such a text, as well as democratic legitimacy. As for the use of artificial intelligence in law enforcement, its use should be more related to information search, the formation of algorithms for assessing the effectiveness of justice, etc. Both for the judges themselves, and for the parties and, above all, lawyers, ethical issues and their professionalism should come to the fore, which artificial intelligence can only supplement, not replace.

Key words: artificial intelligence; lawmaking; law enforcement; justice; legal activity; academic integrity; copyright and related rights; intellectual property; democracy; constitution; contempt of court; European Union.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційних технологій і штучного інтелекту є водночас чинником прогресу, який може суттєво допомогти в юридичній діяльності. З іншого боку, саме правове регулювання його застосування вимагає створення і застосування науково обґрунтованих підходів. В якійсь мірі його поява є викликом, бо питання застосування штучного інтелекту є доволі контраверсійним, оскільки існують як ряд аргументів «за», так і «проти». Причому практика демонструє нам теж своєрідний дуалізм, ми маємо як цілком успішні кейси, так і випадки, коли застосування штучного інтелекту заперечується. У цій статті ми зробимо спробу продемонструвати цю контраверсійність на конкретних прикладах в зарубіжній і вітчизняній практиці. Ці приклади охоплюють весь спектр професійної діяльності: від правотворчості (прийняття нормативно-правових актів) до правозастосування (головним чином нам цікава сфера здійснення

правосуддя). Також важливою є характеристика існуючих закономірностей і вироблення рекомендацій.

Стан опрацювання проблематики. До наукових досліджень, присвячених дослідженню штучного інтелекту в правотворчій і правозастосовній юридичній діяльності, можна віднести праці таких вчених, як Балацька О.Р. і Ткачук Ю.С. [1], Берназюк Я. [2], Берназюк І.М. [3], Бесонов О.В. [4], Белов Д.М., Белова М.В. [5; 6], Бисага Ю.М. [7; 8], Заборовський В.В. [7] Вакарєва К.О. [9], Волік В.В., Резнік О.М. [10], Гафич О.І. [11], Гачкевич А. [12; 13], Кобко-Одарій В.С. [14], Кожевнікова А.В. [15], Косілова О.І., Солодовнікова Х.К. [16] Кривицький Ю.В. [17], Ніколаєва О.В. [18], Ніколенко Л.М. [19], Олашин В.В. [20], Рибікова Г.В. [21], Шишка Н.В. [22] та багатьох інших. Варто також відзначити проведення на базі Львівського державного університету внутрішніх справ 15 березня 2024 року Всеукраїнського круглого столу «Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості» [23].

Метою статті є: з'ясування теоретичних і практичних аспектів використання штучного інтелекту у правотворчій і правозастосовній юридичній діяльності. **Завданнями статті:** встановлення стану правового регулювання застосування штучного інтелекту; аналіз використання штучного інтелекту в сфері правотворчості і ухвалення нормативно-правових актів; з'ясування проблем використання штучного інтелекту в сфері правозастосування і здійснення правосуддя.

Методологія статті ґрунтується на використанні загальних філософських методів (аналіз, синтез) із використанням порівняльно-правового підходу в сфері досвіду різних країн щодо застосування штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, дослідження побудовано за наступною логікою. Спочатку ми вкажемо, чи є предметом правового регулювання використання штучного інтелекту, результатів його роботи, а також чи врегульовані власне механізми його юридично значущого використання. Далі проаналізуємо фактичне використання штучного інтелекту в правотворчій діяльності при прийнятті нормативно-правових актів, а також в правозастосовній діяльності, головним чином, при здійсненні правосуддя.

Правове регулювання штучного інтелекту. Отже, чим регулюється на сьогоднішній день використання штучного інтелекту? Можливо існують якісь спеціалізовані акти? Зазначимо, що з 1 січня 2023 року діє Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-ІХ [24]. Він запроваджує режим *sui generis* для захисту неоригінальних творів, створених комп'ютерними програмами [25]. (Щодо аналізу режиму *Sui Generis* для штучного інтелекту в аспекті Закону України «Про авторське право та суміжні права» – див. [7; 18; 26]).

Досить важливою є також сфера академічної доброчесності. Ми вже зверталися до питань академічної доброчесності в попередніх дослідженнях [27]. Цілком згодні із тим, що за даними практики рівень креативності, який демонструють ці програми, все ще недостатній для створення змістовних статей. Саме тому сьогодні можна використовувати програми ШІ для вирішення стандартних завдань з підготовки, редагування, рецензування, обробки та публікації наукових текстів [28, р. 527].

Та й навряд чи стаття, написана штучним інтелектом, відповідатиме засадам академічної доброчесності. Проте поки що прямі правові норми, що визначають використання штучного інтелекту в сфері наукової діяльності для написання досліджень і опублікування праць з позицій академічної доброчесності не встановлені і це питання вирішується за рахунок тлумачення вже існуючих понять і апелювання до публікаційної етики. Крім того, досить серйозною проблемою є так звані «галюцинації» штучного інтелекту, тобто коли той формує вигадані факти, джерела, авторів тощо [29]. Із приводу використання штучного інтелекту в аспекті питання академічної доброчесності сьогодні продовжують висловлюватися пропозиції щодо внесення змін до законодавства про авторське право, суміжні права та про освіту [1].

Отже, вище ми частково показали досвід і перспективи правового регулювання штучного інтелекту в Україні. Щодо інших сфер, то законодавство майже не регулює його використання. Натомість досить показовим є той факт, що 13 березня 2024 року, Європейський парламент ухвалив Регламент Європейського Союзу про штучний інтелект (EU AIA) [30, р. 120]. (Див. також Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС № 2024/1689 від 13 березня 2024 року [31]). Такого роду єдиний документ, на нашу думку, має з'явитися і в Україні (адже поки що наша держава не є членом ЄС і згаданий Регламент на неї не поширюється).

Використання штучного інтелекту в сфері правотворчості. Постає закономірне питання: чи можна написати закон чи якийсь інший нормативно-правовий акт повністю із застосуванням

штучного інтелекту? Адже виникає питання якості такого тексту, а також демократичної легітимності. Тож обидва аспекти будуть так чи інакше порушені. Як стверджує І.М. Берназюк, «стрімкий розвиток ШІ ставить під сумнів ефективність існуючих конституційно-правових механізмів захисту прав людини та основоположних принципів демократії» [3, с. 76].

Натомість Р. Альберт і Ф. Кевін навіть аналізують питання про написання штучним інтелектом конституції держави, стверджуючи про це в цілому позитивно, але з деякими застереженнями [32].

Також не виключені випадки, коли написання закону штучним інтелектом просто не буде в достатній мірі артикулюватися. Так, у 2023 році місті Порту-Алегрі (Бразилія), ухвалили законопроект, який повністю написаний штучним інтелектом. Його автор приховав цей факт перед членами міської ради [33]. Це, звичайно, виняток, але досить показовий.

Сьогодні вчені також акцентують на здатність ШІ працювати із великими обсягами Big Data, а також алгоритмами, що допомагає відстежувати системні зв'язки, а також вирішувати вузькоспеціалізовані завдання у галузі правотворчості [19, с. 176-177]. На думку Ю.В. Кривицького, одним з напрямів використання штучного інтелекту в процесі проведення правової реформи є цифровізація, або діджиталізація [17, с. 96].

Отже, штучний інтелект швидше за все може бути використаний для аналітичної діяльності у сфері правотворчого процесу, тобто для аналізу прогалин, встановлення перспектив правового регулювання, оптимізації певних технічних процесів, уніфікації термінології і підходів, уникнення колізій і прогалин. З одного боку, це насправді буде значним поштовхом, який не викликати сумнівів (або буде викликати мінімальні сумніви) щодо легітимності. З іншого ж боку, питання якості і можливості проведення такої роботи із мінімальним залученням людини ми би поки що залишили відкритим, оскільки довіра до результату поки що не є беззаперечною і потребує професійної оцінки і контролю з боку людини.

Використання штучного інтелекту у правозастосуванні. Правозастосування, насправді, це дуже широка сфера юридичної діяльності. Це й діяльність виконавчих органів влади, і правозастосовна робота органів місцевого самоврядування, не менш важливою є діяльність органів досудового розслідування (див. [6]). Через обмеженість обсягу цього дослідження звернемо увагу на сферу правосуддя. Перш за все виникає питання щодо застосування ШІ безпосередньо судом. Із цього приводу вже починають з'являтися дослідження і рекомендації [3; 4; 5; 9; 10; 11; 12; 13; 15; 20; 22]

Висловлюється думка про те, що «електронний алгоритм може позитивно застосовуватись у судовому процесі, але не може виключити тлумачення норм права саме суддею-людиною» [14, с. 7].

Насправді штучний інтелект може цілком зіграти позитивну роль для оцінки ефективності функціонування системи правосуддя, і на його основі можливо розробляти інструменти, що аналізують великі масиви даних Єдиного державного реєстру судових рішень для виявлення стабільних закономірностей у функціонуванні судової системи, тим самим можна буде забезпечити ефективне використання державних коштів на утримання судової влади [34, р. 232].

Важливу роль в рамках реалізації правосуддя також відіграють сторони і їх представники. Маємо також згадати про професійних юристів і адвокатів, адже саме на них покладається професійне представництво і надання професійної правничої допомоги, у зв'язку із цим використання ШІ в цьому контексті є доволі неоднозначним інструментом. Про це свідчить судова практика. Так, досить скандальним став випадок у США у 2023 році, коли адвокати використали в суді вигадані ШІ прецеденти [35].

Достатньо цікавою є позиція судової гілки влади в Україні про те, що використання ШІ є неповагою до суду. Наприклад, з ухвали судді Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 28 травня 2025 року, справа № 991/4110/25, провадження № 11-сс/991/368/25 [36]: «Відповідно до Ухвали Верховного Суду від 08 лютого 2024 року у справі № 925/200/22 навмисне чи недбале зловживання ресурсами суду, в тому числі, використання штучного інтелекту без належного розуміння його можливостей як підстави для протиставлення висновкам суду, можуть підірвати довіру до судової системи. Така поведінка суперечить меті права на звернення до суду. ... Апелювання до позиції, згенерованої ChatGPT є зловживанням процесуальними правами, проявом неповаги до суду, а також до судової системи загалом».

А ось що стверджує Верховний Суд у складі суддів судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду

(ухвала від 08 лютого 2024 року, справа № 925/200/22) [37]: «Верховний Суд вважає, що дії заявника у сукупності (подання завідомо безпідставної заяви на роз'яснення постанови касаційної інстанції, право на роз'яснення якої не передбачено статтею 245 ГПК України, апелювання до «позиції» штучного інтелекту «ChatGPT», згенерованого ним у відповідях з окремого питання, що вже розглянув суд) є виявом неповаги до суддів Верховного Суду, не спрямовані на ефективний захист прав, свобод та інтересів позивача від імовірних порушень з боку відповідача». У схожому ключі висловлюється і Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в постанові від 08 липня 2025 року, справа № 925/496/24 [38]. Його позиція зводиться до того, що відповіді двох штучних інтелектів (GROK (розроблений компанією xAI) та ChatGPT (розроблений компанією OpenAI) як електронні докази не можуть бути досліджені, оскільки «оскільки штучний інтелект може бути корисним та допоміжним інформативним інструментом у сфері правосуддя, але не може замінити ні роль суддів, ні принципів належності, допустимості та достовірності доказів».

З одного боку, тут дійсно, можна побачити зловживання (поки що, на жаль, аргументація, вироблена штучним інтелектом, дійсно, може мати помилки або бути некоректною і протиставлятися фаховій діяльності дипломованих юристів). Але в перспективі навряд чи ця позиція буде залишатися незмінною, оскільки одним лише формальним протиставленням професійної діяльності і цифрових технологій некоректне використання штучного інтелекту буде дуже важко зупинити. Виявлення його використання буде складнішим, оскільки штучний інтелект буде робити набагато менше помилок і окрім власного зізнання певної особи, довести використання ШІ буде майже неможливо. Крім того, не є виключеним і комбінований підхід: тобто коли процесуальні документи виготовляються людиною, а коригуються штучним інтелектом або навпаки. Проте вважаємо, що використання відповідей штучного інтелекту саме як електронного доказу, дійсно, навряд чи є обґрунтованим і така позиція не повинна переглядатися і в майбутньому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Наостанок зазначимо, що запропонована методологія не охоплює увесь спектр проблем, пов'язаних зі штучним інтелектом і варті уваги й інші підходи. Так, зокрема, О.І. Косілова і Х.К. Солодовнікова аналізують проблеми забезпечення та порушень основоположних прав і свобод людини і громадянина у зв'язку з застосуванням технологій штучного інтелекту [16]. Ю.М. Бисага, М.В. Белова і Д.М. Белов звертають увагу на виклики для прав дитини у зв'язку з розвитком штучного інтелекту [8]. Вважаємо, що питання прав людини в аспекті використання штучного інтелекту є найбільш перспективними і, вочевидь, мають бути на першому місці при подальших дослідженнях. Тож напрямки майбутніх досліджень можуть бути різними, цьому сприяють багатоманітність практики і плюралізм наукових проблем, що виникають, а також подальший розвиток технологій штучного інтелекту.

Серед висновків, яких ми дійшли, є такі. Питання застосування штучного інтелекту є доволі контраверсійним, оскільки існують як ряд аргументів «за», так і «проти». Причому практика демонструє нам теж своєрідний дуалізм, ми маємо як цілком успішні кейси, так й випадки, коли застосування штучного інтелекту заперечується. Щодо правового регулювання штучного інтелекту, то в Україні воно носить дуже обмежений характер. З 1 січня 2023 року діє Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-І (режим *sui generis* для захисту неоригінальних творів). Натомість в ЄС 13 березня 2024 року був прийнятий Регламент Європейського Союзу про штучний інтелект (EU AIA). Такого роду єдиний документ, як на нас, має з'явитися і в Україні (адже поки що Україна, на жаль, не є членом ЄС і згаданий Регламент на неї не поширюється). Поки що ж важливим видається врегулювання використання штучного інтелекту в академічній сфері, для чого може бути використаний, як варіант, законопроект «Про академічну доброчесність» № 10392 від 08.01.2024 [39]. Щодо використання штучного інтелекту в сфері правотворчості, то штучний інтелект скоріше за все може бути використаний для аналітичної діяльності у сфері правотворчого процесу, тобто для аналізу прогалин, встановлення перспектив правового регулювання, оптимізації певних технічних процесів, уніфікації термінології і підходів, уникнення колізій і прогалин у праві. З одного боку, це насправді буде значним поштовхом, який не буде викликати сумнівів (або буде викликати мінімальні сумніви) щодо легітимності. З іншого ж боку, питання якості і можливості проведення такої роботи із мінімальним залученням людини ми би поки що залишили відкритим, оскільки довіра до результату поки що не є беззаперечною і потребує професійної оцінки і контролю з боку людини. Написання ж закону у цілому чи якогось іншого нормативно-правового акта повністю із застосуванням штучного інтелекту ставить пи-

тання якості такого тексту, а також його демократичної легітимності. Щодо використання штучного інтелекту у правозастосуванні, то знову ж таки, його використання більше має стосуватися пошуку інформації, формування алгоритмів оцінки ефективності правосуддя тощо. Як для самих суддів, так і для сторін судового процесу і, передусім, адвокатів, на перший план мають виходити етичні питання і їх професіоналізм, які штучний інтелект може лише доповнити, а не замінити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балацька О.Р., Ткачук Ю.С. Деякі принципи використання результатів «навчання» штучного інтелекту. *Соціологія права*. 2024. Випуск 3–4 (48–49). С. 14–19.
2. Берназюк Я. Штучний інтелект і його використання для забезпечення єдності судової практики як складової довіри до суду. *Слово національної школи суддів України*. 2024. № 4 (49). С. 16–35.
3. Берназюк І.М. Штучний інтелект як нова реальність та його потенційний вплив на конституційно-правове регулювання в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Випуск № 01. С. 77–82.
4. Бессонов О.В. Зарубіжний досвід використання штучного інтелекту в правосудді. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2025. Випуск 88: частина 3. С. 375–380.
5. Белов Д.М., Белова М.В. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях, потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія Право*. 2023. Випуск 78: частина 2. С. 415–320.
6. Белова М.В., Белов Д.М. Імплементация штучного інтелекту в досудове розслідування кримінальних справ: міжнародний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 448–454.
7. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Заборовський В.В. Штучний інтелект та авторські і суміжні права. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2023. Випуск 76 (2). Ч. 2. С. 299–304.
8. Бисага Ю.М., Белова М.В., Белов Д.М. Виклики для прав дитини у зв'язку з розвитком штучного інтелекту. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2023. Випуск 77 (3). Ч. 1. С. 88–91.
9. Вакарева К.О. Перспективи та правові передумови запровадження штучного інтелекту при здійсненні правосуддя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 129–131.
10. Волік В.В., Резнік О.М. Щодо визначення правових засад застосування штучного інтелекту при здійсненні адміністративного судочинства в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 26. С. 5–16.
11. Гафич О.І. До питання усунення ризиків, пов'язаних із використанням штучного інтелекту в судочинстві. Науково-практична конференція 25–26 жовтня 2024 р. Київ, 2024. С. 88–91.
12. Гачкевич А. Вплив штучного інтелекту на сферу судочинства та перспективи подальших досліджень. *Слово національної школи суддів України*. 2024. № 1 (46). С. 27–37.
13. Гачкевич А. Передумови безпечного використання інструментів штучного інтелекту суддями. *Слово національної школи суддів України*. 2024. № 2 (47). С. 29–41.
14. Кобко-Одарій В.С. Роль штучного інтелекту в судовій інтерпретації права. *Київський часопис права*. 2023. № 3. С. 7–13.
15. Кожевнікова А.В. Застосування штучного інтелекту у цивільному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2022. № 55. С. 40–43.
16. Косілова О.І., Солодовнікова Х.К. Права і свободи людини і громадянина v.s. штучний інтелект: проблемні аспекти. *Інформація і право*. 2020. № 4(35). С. 56–66.
17. Кривицький Ю.В. Штучний інтелект як інструмент правової реформи: потенціал, тенденції та перспективи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (119). С. 90–101.
18. Ніколаєва О.В. Підстави надання правової охорони творам архітектури, створеним з використанням штучного інтелекту. *Правова позиція*. 2023. № 4 (41). С. 26–30.
19. Ніколенко Л.М. Децентралізація нормопроекування: імплементация принципу субсидіарності в правотворчості. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія Право*. 2025. Випуск 88: частина 1. С. 173–178.

20. Olashyn V.V. Future of administrative justice in ukraine: strategy for integrating artificial intelligence. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 68–74.
21. Рибікова Г.В. Використання штучного інтелекту в правосудді: зарубіжний досвід. *Матеріали III Міжнародного молодіжного наукового юридичного форуму, м. Київ, Національний авіаційний університет, 14-15 травня 2020 р.* Тернопіль: Вектор, 2020. С. 281–283.
22. Шишка Н.В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 143–145.
23. Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості: збірник тез Всеукраїнського круглого столу (15 березня 2024 року) / упор. О.О. Барабаш. Львів: ЛьвДУВС, 2024. 214 с.
24. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
25. Використовуйте штучний інтелект без порушення права інтелектуальної власності: рекомендації для розробників, користувачів і правласників контенту URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vykorystovuite-shtuchnyi-intelekt-bez-porushennia-prava-intelektualnoi-vlasnosti-rekomendatsii-dlia-rozrobnykiv-korystuvachiv-i-pravovlasnykiv-kontentu>.
26. Maidanyk L. Artificial Intelligence and Sui Generis Right: A Perspective for Copyright of Ukraine? *Access to Justice in Eastern Europe*. 2021. 3(11). Pp. 144–154. DOI: 10.33327/AJEE-18-4.3-n000076 114-154.
27. Лисенко І.В., Кузьменко О.В., Гаряєва Г.М. Юридичне регулювання академічної доброчесності в Україні: еволюція і перспективи. *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове фахове видання*. 2025. № 1. С. 108–112
28. Kharlamova G., Stavytsskyu A. The Use of Artificial Intelligence in Academic Publishing: Preliminary Remarks and Perspectives. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. 4 (21). Pp. 527–540. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.3-n000319>
29. Махно Є., Руденко Є., Судніков, Є. Тищенко, М. Галюцинації штучного інтелекту у сфері освіти та науки: причини, наслідки та методи мінімізації. *Повітряна міць України*, 2025. 1(8). С. 111–126. <https://doi.org/10.33099/2786-7714-2025-1-8-111-126>.
30. Olimid A.P., Georgescu C.M. and Olimid D.A. Legal Analysis of EU Artificial Intelligence Act (2024): Insights from Personal Data Governance and Health Policy. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2024. 7(4). Pp. 120-142 <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-7.4-a000103>.
31. Парламентське дослідження щодо законодавчих тенденцій впровадження інструментів штучного інтелекту у сфері правосуддя в Європейському Союзі: Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/industry_policy/parliam_rs_indst/75868.html.
32. Albert R., Frazier K. Should AI Write Your Constitution? (July 14, 2025). U of Texas Law, Legal Studies Research Paper URL: <https://ssrn.com/abstract=5351275>.
33. У Бразилії ухвалили законопроект, який повністю написаний штучним інтелектом URL: <https://www.village.com.ua/village/life/edu-news/345669-u-brazilyi-uhvalili-zakonoproekt-yakiy-povnistyu-napisaniy-shtuchnim-intelektom>.
34. Turkanova V. Prospects for the use of artificial intelligence and machine learning algorithms for effective resolution of civil disputes. *Access to Justice in Eastern Europe* . 2023. 2(19). Pp. 232-241. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.2-n000224> 232-241.
35. Використання штучного інтелекту адвокатами врегулюють у США – готуються Правила URL: <https://unba.org.ua/news/8456-vikoristannya-shtuchnogo-intelektu-advokatami-vregulyuyut-u-ssha-gotuyut-sya-pravila.html>.
36. Ухвала судді Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 28 травня 2025 року, справа № 991/4110/25, провадження № 11-cc/991/368/25 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127690240>.
37. Ухвала Верховного Суду у складі суддів судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду від 08 лютого 2024 року, справа № 925/200/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639>.
38. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 08 липня 2025 року, справа № 925/496/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128775966>.
39. Проект Закону про академічну доброчесність № 10392 від 08.01.2024 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481>.